

VOLUME-6, ISSUE-6

ТЕМУРИЙЛАР ШАЖАРАСИ

Бокиев.А.А

ТерДУ, Термиз Ўзбекистон

Аннотация: Мақолада Темурийлар шажарасининг “Бобурнома”даги ахборот қатлами ҳақида сўз боради. Ёзма манбадаги Темурий мирзолар ҳаётига тааллуқли маълумотлар Темурий шажараси ҳақидаги билимларимизни янада тўлдиришга хизмат қилади.

Калит сўзлар: “Бобурнома”, Темурийлар, шажара, ёзма манба, В.В. Бартольд, Бобур, Умаршайх.

ГЕНЕАЛОГИЯ ТИМУРИДОВ

Бокиев.А.А

ТерГУ, Термез Ўзбекистон

Аннотация: В статье говорится об информационном слое генеалогического древа Тимуридов в “Бабур-наме”. Сведения, связанные с жизнью тимуридских принцев в письменных источниках, послужат дальнейшему дополнению наших знаний о генеалогии Тимуридов.

Ключевые слова: “Бабур-наме”, Тимуриды, генеалогия, письменный источник, В.В. Бартольд, Бабур, Умаршейх.

THE GENEALOGY OF THE TIMURIDES

Bokiyev.A.A

TerSU, Termez Uzbekistan

Annotation: The article talks about the information layer of the family tree of Timurids in "Baburnama". Information related to the lives of Timurid princes in written sources will serve to further supplement our knowledge about the Timurid genealogy.

Keywords: Baburnama, Timurids, genealogy, written source, V.V. Bartold, Babur, Umar Shaikh.

Темурийлар тарихи барча даврларда жаҳон муаррихларининг диққат марказида бўлиб келган. Шарқшунос олим В.В.Бартольд таъкидлаганидек, Темур даври тадқиқотчиси “Маълумотларнинг камлигидан эмас, балки кўплигидан қийналади. Чунки улар кўплаб кутубхоналарга сочилиб кетган, улар аввало танқидий нуқтаи назардан қараб чиқишни ва нашр этишни тақозо этади”. Биз мавжуд тарихий манбалар ва тадқиқотлар кадр-қимматини холис баҳолаган ҳолда, “Бобурнома” асарининг Темурийлар шажарасини ўрганишдаги манбавий аҳамиятига эътибор қаратамиз.

Темурийлар тарихига қизиқиш янада орگانлиги боис, тарихий манбалар қайта нашр этилмоқда, илмий, илмий-оммабоп ва бадий асарлар яратилмоқда. Булар ичида Т. Файзиев, А. Зиё, Ш. Ўлжаева, Ҳаким Сатторий ва бошқаларнинг Темурийларга оид асарларини таъкидлаб кўрсатиш мумкин. Ушбу асарлар “Темур тузуклари”, “Муъизз ул-ансоб”, Низомиддин Шомийнинг “Зафарнома”, Шарафуддин Али Яздийнинг “Зафарнома”,

Муиниддин Натанзийнинг “Мунтахаб ут-таворихи Муиний”, Ибн Арабшоҳнинг “Ажойиб ул мақдур фи ахбори Таймур”, Ҳофизи Абрунинг “Мажмуаи Ҳофизи Аbru” ва “Зубдат ут-таворих”, Мирхонднинг “Разват ус-сафо”, Абдураззоқ Самарқандийнинг “Матлаи саъдайн ва мажмаи баҳрайн”, Фасиҳ Хавофийнинг “Мужмал-и Фасиҳий”, Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг “Бобурнома”, Гиёсуддин Муҳаммад Хондамирнинг “Ҳабиб ус-сияр фи ахбор афрод ул башар” ва “Хулосат ул-ахбор”, Гулбаданбегимнинг “Ҳумоюннома” каби манбаларни ва яна кўплаб илмий-тадқиқотларни ўрганиш жараёнида яратилди.

Эслаб ўтилган манбалар орасида “Бобурнома” Темурийларга мансуб сулола вакили томонидан ёзилганлиги унинг тарихий аҳамиятини янада оширади. Бу манбанинг Ўрта Осиё, Афғонистон, Ҳиндистон ва Эрон халқлари тарихи ва географиясига доир қимматли асарлигини ёдда тутган ҳолда, Темурийлар шажарасига оид маълумотларни таҳлил қиламиз. Муаллиф “Бобурнома”да шажара тарихини ёритишни мақсад қилиб қўймаган, аммо воқеалар баёни давомида тарихий ҳолатдан келиб чиқиб, у ёки бу мирзо ва бегимлар исми шарифини эслаб ўтган. Манбада бир қатор мирзоларнинг ҳаёт йўли, таваллуди ва насаби, шакл ва шамоили, ахлоқ ва атвори, жангу-жадаллари, вилоятлари, хотинлари ва канизлари, авлодлари ва умаролари ҳақида батафсил маълумот берилган бўлса, айрим мирзо ва бегим номи бир ёки бир неча бор юзаки зикр этиб ўтилган. Чунончи, Заҳириддин Муҳаммад Бобур мирзо отаси Умар Шайх мирзо ибн Султон Абусаид мирзо, амакилари Султон Аҳмад мирзо, Султон Маҳмуд мирзо ва Темурийлар орасида забардаст ҳукмдорлардан ҳисобланган Султон Ҳусайн мирзо ибн Мансур мирзолар ҳақида батафсил тўхтаб ўтган. “Бобурнома” хронологик жиҳатдан 1493-1529 йилларни ўз ичига олсада, 1510-1518 ва 1521-1524 йиллардаги воқеалар баёни айрим сабабларга кўра ёритилмаган ёки бизгача етиб келмаган. Баъзан эса 1493 йилгача бўлган сиёсий жараёнлар акс этган маълумотлар ҳам учрайди.

Қуйидаги жадвални Темурийларнинг исми шарифларини “Бобурнома”да учраш тартибига қараб туздик:

	Темурий шаҳзодалар	Бетлар
1	Умар Шайх мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	9
2	Султон Аҳмад мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	9
3	Султон Абу Саид мирзо ибн Султон Муҳаммад мирзо	9
4	Султон Муҳаммад мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	9
5	Султон Маҳмуд мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	9
6	Султон Муҳаммад мирзо ибн Мирон Шоҳ мирзо	9
7	Умар Шайх мирзо ибн Амир Темур	9
8	Жаҳонгир мирзо ибн Амир Темур	9
9	Мироншоҳ мирзо ибн Амир Темур	9
10	Шоҳрух мирзо ибн Амир Темур	9
11	Заҳириддин Муҳаммад Бобур ибн Умар Шайх мирзо	11
12	Жаҳонгир мирзо ибн Умар Шайх мирзо	11
13	Носир мирзо ибн Умар Шайх мирзо	11

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-6, ISSUE-6

14	Хуррамшоҳ (онаси Хонзодабегим – Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг онаси)	11
15	Улуғбек мирзо ибн Шоҳрух мирзо	12
16	Абдулазиз мирзо ибн Улуғбек мирзо	12
17	Иброҳим Султон ибн Шоҳрух мирзо	13
18	Абдулло мирзо ибн Иброҳим Султон	13
19	Абобакр мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	14
20	Султон Вайс мирзо (Хонмирзо-63 бет; Мирзохон-13 бет) ибн Султон Маҳмуд мирзо	14
21	Минучеҳр мирзо ибн Султон Муҳаммад мирзо	15
22	Жўгий мирзо ибн Шоҳрух мирзо	15
23	Абу-л-қосим Бобур мирзо Бойсунғур мирзо	15
24	Ҳумоюн ибн Заҳириддин Муҳаммад Бобур	16
25	Султон Али (Султонали мирзо-23 бет) мирзо ибн Султон Маҳмуд мирзо	16
26	Улуғбек мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	20
27	Бобоҳон (онаси Робиа Султонбегим- Султон Аҳмад мирзонинг қизи)	20
28	Султон Масъуд мирзо ибн Султон Маҳмуд мирзо	21
29	Султон Ҳусайн мирзо ибн Султон Ғиёсуддин Мансур мирзо	22
30	Бойсунғур мирзо ибн Султон Маҳмуд мирзо	22
31	Малик Муҳаммад мирзо ибн Минучеҳр мирзо	23
32	Султон Ҳусайн мирзо ибн Султон Маҳмуд мирзо	27
33	Ҳайдар мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	27
34	Бадиуззамон мирзо Султон Ҳусайн мирзо	33
35	Иброҳим Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	33
36	Музаффар Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо (айрим ҳолларда Музаффар мирзо сифатида берилган-40 бет)	33
37	Абулмуҳсин ибн Султон Ҳусайн мирзо	34
38	Муҳаммад Мўмин мирзо ибн Бадиуззамон	40
39	Муҳаммад Султон мирзо ибн Жаҳонгир мирзо ибн Амир Темур	44
40	Абдулатиф мирзо ибн Улуғбек мирзо	48
41	Муҳаммад Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	51
42	Мирон Шоҳ мирзо ибн Улуғбек мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	54
43	Султон Халил мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	64
44	Ёдгор Муҳаммад Носир мирзо (ўша бетнинг ўзида Ёдгор Муҳаммад мирзо) ибн Султон Муҳаммад мирзо ибн Бойсунғур мирзо	76
45	Абдураззоқ мирзо ибн Улуғбек Кобулий мирзо	113
46	Мансур мирзо ибн Бойқаро мирзо	146
47	Бойқаро мирзо ибн Умар Шайх мирзо ибн Амир Темур	146
48	Бойқаро мирзо ибн Мансур мирзо	146
49	Султон Муҳаммад мирзо ибн Бойқаро мирзо	147
50	Султон Вайс мирзо ибн Бойқаро мирзо	147

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-6, ISSUE-6

51	Султон Искандар мирзо ибн Бойқаро мирзо	147
52	Султон Аҳмад мирзо ибн Сайди Аҳмад мирзо	147
53	Кичик мирзо (Муҳаммад Султон мирзо) ибн Султон Аҳмад мирзо	147
54	Кепак мирзо (Муҳаммад Муҳсин) ибн Султон Ҳусайн мирзо	148
55	Санжар мирзо Марвий ибн Султон Аҳмад мирзо ибн Умар Шайх мирзо	149
56	Шоҳғариб мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	149
57	Абуттуроб мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	149
58	Суҳроб мирзо ибн Абуттуробмирзо	149
59	Фаридун Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	150
60	Ибни Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	150
61	Муҳаммад Замон мирзо ибн Бадиуззамон мирзо	150
62	Муҳаммад Масъум мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	150
63	Фаррух Ҳусайн мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	150
64	Муҳаммад Қосим мирзо ибн Султон Ҳусайн мирзо	150
65	Муҳаммад Султон мирзо ибн Султон Вайс мирзо	151
66	<i>Бобур мирзо (онаси Робиа Султонбегим- Султон Ҳусайн мирзонинг синглиси)</i>	151
67	<i>Султон Мурод мирзо (онаси Робиа Султонбегим)</i>	151
68	Ёдгор мирзо	151
69	<i>Қосим Ҳусайн Султон (онаси Ойша Султон- Султон Ҳусайн мирзонинг қизи)</i>	151
70	<i>Абдулло Султон (онаси Ойша Султон- Султон Ҳусайн мирзонинг қизи)</i>	151
71	Абдулбоқи мирзо (ибн Иланғир ибн Абубақр)	158
72	Шоҳрух мирзо ибн Султон Абусаид мирзо	159
73	Баҳор мирзо	187
74	Баҳор мирзонинг набираси Жаҳонгир мирзо	187
75	Пирмуҳаммад мирзо ибн Жаҳонгир мирзо (Баҳор мирзонинг чевараси)	187
76	Ҳиндол ибн Заҳириддин Муҳаммад Бобур мирзо	201
77	Суюрғатмиш мирзо ибн Шоҳрух мирзо	205
78	Султон Масъуд (Кобулий) мирзо ибн Суюрғатмиш мирзо	205
79	Али Асғар мирзо ибн Султон Масъуд мирзо ибн Суюрғатмиш мирзо	205
80	Комрон ибн Заҳириддин Муҳаммад Бобур мирзо	213
81	Сулаймон мирзо ибн Султон Вайс мирзо (Хонмирзо-63 – бет, Мирзохон-13 бет)	244
82	Форук ибн Заҳириддин Муҳаммад Бобур мирзо	278
83	Аскарый ибн Заҳириддин Муҳаммад Бобур мирзо	312
84	Альамон ибн Ҳумоюн	320
85	Ёдгор Носир	324

“Бобурнома”да Темурий маликалар тўғрисидаги маълумотлар ҳам ниҳоятда салмоқли бўлсада, ҳозир бу ҳақда батафсил фикр юритмаймиз.

Манбада Темурий мирзоларнинг таваллуд ва вафот этган саналарига оид хронологик маълумотлар ҳам учрайди, аммо улар тўлиқ эмас. Бу маълумотларни ҳам матнда учраш тартибига қараб саҳифаси билан кўрсатиб ўтамиз:

1. Умар Шайх мирзо (ҳижрий 860 йил, Самарқанд – ҳижрий 899 йил Асхи. 9-бет).
2. Жаҳонгир мирзо (Заҳириддин Муҳаммад Бобурдан икки ёш кичик. 11-бет).
3. Носир мирзо (Заҳириддин Муҳаммад Бобурдан тўрт ёш кичик. 11-бет).
4. Султон Аҳмад мирзо (ҳижрий 855 йил – ҳижрий 899 йил Оксув. 19-бет).
5. Малик Муҳаммад мирзо (қатл этилган –ҳижрий 899 йил. 23-бет).
6. Султон Маҳмуд мирзо (ҳижрий 857 йил –ҳижрий 900 йил. 26-бет).
7. Улуғбек мирзо (қатл этилган – ҳижрий 853 йил. 45-бет).
8. Бойсунғур мирзо (таваллуди –ҳижрий 822 йил Ҳисор – ҳижрий 905 йил баёнида қатл этилиши. 63-бет).
9. Султон Али мирзо (ҳижрий 906 йилда қатл этилган. 72-бет).
10. Султон Ҳусайн мирзо (ҳижрий 842 йил, Ҳирӣ – ҳижрий 511 йил, Бобо Илоҳий. 146-бет).
11. Ҳайдар мирзо (отаси замонида вафот этган -150 бет).
12. Муҳаммад Масъум мирзо (“Отасининг ҳаётидаёқ ўқ кечди”- 150 бет).
13. Фарруҳ Ҳусайн мирзо (“Фарруҳ Ҳусайн мирзо эди, ул худ зиёда умре топмади” – 150 бет).
14. Муҳаммад Ҳусайн мирзо (ҳижрий 912 йил баёнида “Оз фурсат ўтмадиким, Шайбонийхон – оқ ўлтуруб, жазосига еткурди” – 181 бет).
15. Абулмуҳсин мирзо ва Кепак мирзо (ҳижрий 913 йил баёнида “Абулмуҳсин мирзодин бедиллик зоҳир бўлур. Кепак мирзоға чандони тафовут қилмас иккала мирзонинг бошларини Шайбокхон Пули Солорда эканда йиборурлар” – 187 бет).
16. Ҳумоюн (ҳижрий 913 йил баёнида: “Ушбу йилнинг охирида сешанба кечаси зулкаъда ойининг тўртида офтоб хут буржида эди, Кобулнинг аркида мутаваллид бўлди” – 195 бет).
17. Ҳиндол (ҳижрий 925 йил баёнида: “Неча кундин сўнгра эр ўғул тенгри карам қилди, хабардин бурна уч кун туққондин сўнгра онаси олидин хохи ва нахохи олиб, уйимизга келтуруб сахлабтурлар, чун валодатининг хабарини йибордик. Бахрани олғонда бу хабар етар, таяммуан ва тафаъулан отини Ҳиндол қўйдилар” – 201 бет).
18. Форуқ (ҳижрий 933 йил баёнида: “Муҳаррам ойида Форуқнинг таваллудининг хабарини Бек Вайс келтурди. Агарчи бурун хабарни бир пиёда келтуруб эди, вале севинчига Бек Вайс бу ойда келди. Одина кечаси шаввол ойининг йигирма учиди мутаваллид бўлғондир, Форуқ мавсум бўлди” – 278 бет).
19. Альамон (таваллуди ҳижрий 935 йил – 320 бет).
20. Хонмирзо (ҳижрий 936 йил баёни. “Тўққуз юз ўттуз тўртта Хон Мирзо оламдин сафар қилди” – 352 бет).

Юқоридагилардан хулоса чиқарадиган бўлсак, “Бобурнома” асарининг Темурийлар шажарасини ўрганишдаги манбавий аҳамиятини янада чуқурроқ англаш учун бу борада кенг қамровли тадқиқотлар қилиш талаб этилади. Бу эса ўз навбатида Ватанимиз тарихида ёрқин из қолдирган сулола вакилларининг сиёсий ҳокимият майдонида тутган ўрни, салтанат равнақи ва таназзулининг сабаб-моҳиятини янада ҳаққоний очиб бериш имкониятини беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Бартольд В.В. Мир Али-Шир и политическая жизнь. Сочинения. II том, 2 часть. М., 1964;
2. Файзиев Т. Темурий маликалар. – Т.: 1994;
3. Файзиев Т. Мирзо Улуғбек авлодлари.-Т.: 1994;
4. Файзиев Т. Темурийлар шажараси.- Т.: 1995;
5. Файзиев Т. Ҳусайн Байқаронинг сирли ўлими.- Т.: 1995;
6. Зиё А. “Ўзбек давлатчилиги тарихи” .-Т.: 2000;
7. Сагторий Ҳ. “Олтин силсила”. – Т.: 2006;
8. Захириддин Муҳаммад Бобур “Бобурнома”, Т., 1989;
9. Oztuna Yilmaz, Devletler ve Hanedanlar, 1-cild, Ankara, 1996.